

ارتقاء هویت ورودی ایستگاه‌های متروی شهر تهران با بهره‌گیری از نشانه‌شناسی فرهنگی

مهندس حسین باقری*، دکتر مهدی حمزه نژاد**

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۲/۰۵/۲۳، تاریخ پذیرش نهایی: ۱۳۹۲/۱۱/۲۶

چکیده

با توجه به افزایش روز افزون استفاده از مترو، یافتن ارتباط منطقی بین کالبد ایستگاه مترو و عناصر سازنده هویت آن، امری ضروری شده است. هدف از این پژوهش، یافتن شاخصه‌های زمینه‌گرا کردن ایستگاه‌های مترو بر اساس نشانه‌های فرهنگی است. ورودی‌های مترو مهم‌ترین نقاطی هستند که با کالبد شهر و انسان‌ها رابطه‌ای بسیار نزدیک دارند. در این تحقیق با روش نشانه‌شناسی تحلیلی-تفسیری تلاش می‌شود، ابتدا رویکردهای طراحی ورودی ایستگاه‌ها بر اساس سطح مواجهه با نشانه‌ها دسته‌بندی شود. سپس میزان توافق هر سطح با توجه به چهارگونه متن، و براساس سه سطح مواجهه؛ نشانه‌ساز، نشانه‌دار و نشانه‌گریز مورد بررسی قرارگیرد. براساس یافته‌های پژوهش، توجه به متن و لایه‌های آن، راهکاری مطلوب در جهت تبیین سطح مواجهه با نشانه و بازیابی هویت، در هر یک از ورودی‌های ایستگاه‌های متروی شهر تهران است.

واژه‌های کلیدی

نشانه‌شناسی، متن، هویت، مترو، ورودی

*دانشجوی کارشناسی ارشد معماری، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه علم و صنعت، تهران، ایران. (مسئول مکاتبات)

Email: h_bagheri@arch.iust.ac.ir

Email: hamzenejad@iust.ac.i

** استادیار دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه علم و صنعت، تهران، ایران.

مقدمه

رویکردهای طراحی ورودی ایستگاه براساس شیوه مواجهه با نشانه‌ها تلاش شده و در ادامه میزان توافق هر رویکرد بر اساس هویت شهر ایرانی - اسلامی با توجه به بستر محیطی (متن) مورد بررسی قرار گرفته‌است. یافته‌های پژوهش بیانگر ضرورت شکل‌گیری فرایندی خلاق در انطباق ورودی ایستگاه‌های مترو بر اساس نشانه‌شناختی فرهنگی به‌عنوان عاملی هویت‌بخش، در ساختار سیمای شهر است. این در حالی است که با توجه به ویژگی‌های ورودی در معماری ایرانی - اسلامی و مظاهر مطلوب معماری غرب، برای هر ایستگاه ساماندهی متفاوتی می‌توان ارائه کرد.

پیشینه نشانه‌شناسی در عرصه معماری و شهرسازی

هویت در شهر ایرانی - اسلامی، نقش نشانه‌های فرهنگی و مطالعه میزان تأثیر آنها بر هویت هر منطقه بسیار مورد توجه پژوهشگران بوده‌است. نمادها و الگوهای شهری همیشه به‌عنوان علائم و نشانه‌های القاکننده تفکر و بینش حاکم بر شهرها مورد توجه بوده‌اند. این علائم، چنانچه با دقت و اندیشه متعالی انتخاب شوند، می‌توانند به‌عنوان رسانه عمومی بسیار مهمی ایفای نقش کنند و به آگاهی بخشی ساکنان شهر و حتی بازدیدکنندگان آن بپردازد (اولسون، ۱۳۷۷، ۱۲). نقش نشانه‌ها در بناهای شهر چنان مهم و تعیین‌کننده‌است که از جنبه‌های گوناگون بر ساکنان تأثیر می‌گذارد و رفتار آنها را شکل می‌دهد (صابری فر، ۱۳۸۰، ۱۶۳). با توجه به تأثیر مستقیم و غیرمستقیم فرم و تزئینات معماری بر رفتار انسان، تردیدی نمی‌ماند که کاربرد سمبل و نشان‌هایی که جلوه معنوی و ابعاد متفاوتی دارند، بر فضای معماری و محیط شهری مؤثر خواهند بود (خان محمدی، ۱۳۷۴، ۶۴).

نشانه‌شناسی از جمله دانش‌های نوینی است که از اوایل قرن بیستم وارد قلمرو پژوهش گشته و نقشی کلیدی در بسیاری از رشته‌ها دارد (سجودی، ۱۳۸۳، ۴۶-۵۱). یکی از جامع‌ترین تعاریف نشانه‌شناسی از «امبرتو اکو»^۱ است. او می‌گوید: نشانه‌شناسی با هر چیزی که بتوان آن را نشانه دانست سروکار دارد (Eco, 1979, 7). این دانش در خلال درس‌های «فردینان دوسوسور»^۲ چنین تعریف می‌شود «می‌توان دانشی بنیان نهاد که زندگی نشانه‌ها را در بطن اجتماعی بررسی کند» (Barthes, 1997, 5). دوسوسور در ادامه بحث خود الگویی دوتایی را برای نشان دادن نشانه پیشنهاد می‌کند. او با تمرکز بر نشانه‌های زبانی مانند کلمات، نشانه‌ها را مرکب از یک «دال»^۳ و «مدلول»^۴ می‌داند. «دال»، شکلی که نشانه به خود می‌گیرد، و «مدلول» مفهومی که نشانه به آن ارجاع دارد، در نظر گرفته می‌شود (چندلر، ۱۳۸۷، ۴۲). برای دوسوسور هم «دال» و هم «مدلول» کاملاً روانشناختی و صورت بودند

کسب هویت مطلوب و رهایی از بحران هویت، از دغدغه‌های تاریخ انسانیت و فرهنگ انسانی است (نقره کار و همکاران، ۱۳۸۷). هویت ایرانی - اسلامی بیانگر خصوصیات فرهنگی و مشخصات این سرزمین است. موضوعی که باید در تمام شئون زندگی، به‌ویژه عرصه معماری و شهرسازی نیز متجلی شود (بمانیان و همکاران، ۱۳۸۹). معماری و شهرسازی، واجد رسالتی است تا ارزش‌های فرهنگی را در درون ذات خویش پاس دارد، و بر این اساس عنصری هویت‌بخش محسوب می‌شود (حبیب و همکاران، ۱۳۸۷). این پژوهش، در پی ارائه تعاریف و یا اثبات بی‌هویتی ورودی ایستگاه‌های مترو نیست. چرا که تعاریف بسیاری در دوره‌های مختلف از هویت در معماری و شهرسازی ارائه شده‌است (حجت، ۱۳۸۴؛ نقی زاده، ۱۳۸۶؛ نقره کار و همکاران، ۱۳۸۷؛ بمانیان و همکاران، ۱۳۸۹؛ اعتصام و همکاران، ۱۳۹۰). بنابراین با این فرض که گستره فضای معماری امروز دچار نوعی بحران چه در معنا و چه در کالبد خویش است (اعتصام و همکاران، ۱۳۹۰؛ نقره کار و همکاران، ۱۳۸۷؛ حبیب و همکاران، ۱۳۸۷)، در صدد نشان دادن نقش نشانه‌ها در هویت بخشی به مصداقی چون ورودی مترو در گستره سیمای شهر ایرانی - اسلامی، تلاش شده‌است.

نشانه‌های معماری، همانند هر نشانه دیگر، دارای دو عملکرد «بیان معنا»^۵ و «ایجاد حس هویت»^۶ هستند (کریمیان، ۱۳۸۹). این نشانه‌ها به دلیل آنکه در زندگی روزمره تکرار می‌شوند، حس خاصی از معنا و هویت را نیز تقویت می‌کنند (لینچ، ۱۳۷۱، ۸). نشانه فرهنگی در عرصه معماری و شهرسازی بخش وسیعی از هویت فرهنگی هر جامعه را بر عهده دارد (ابلی، ۱۳۸۷، ۳۲۶-۳۰۱). از این رو توجه به نشانه‌های فرهنگی برای هر چه پویاتر شدن معماری و شهرسازی در کشورهای در حال توسعه توصیه می‌شود. از سویی دیگر، کالبد مترو از طریق دو عنصر خطوط، و ایستگاه بر سایر عناصر کالبدی شهر تأثیر می‌گذارد. در مورد خطوط، تأثیرات عمدتاً جنبه عملکردی خواهد داشت، اما در جاهایی که ایستگاه‌ها در سطح زمین ظاهر می‌شوند، در ارتباط نزدیک‌تری با شهروندان و محیط جمعی قرار می‌گیرند (محمودی، ۱۳۷۹، ۵۰). بنابراین نمی‌توان اهمیت کالبد ورودی‌های ایستگاه‌های مترو را در برقراری تعامل مثبت و سازنده با مخاطب، در جهت هویت‌بخشی به سیمای شهر ایرانی - اسلامی نادیده گرفت.

شهرها دارای ابعاد طبیعی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و کالبدی هستند، که هر کدام از این ابعاد می‌تواند در حوزه شناخت هویتی قرارگیرد (رحیمیون، ۱۳۹۰). در این پژوهش با هدف یافتن شاخصه‌های زمینه‌گرا کردن ایستگاه‌های مترو براساس نشانه‌های فرهنگی، سعی در پاسخگویی به سؤالات پژوهش شده‌است. ابتدا در پی دسته‌بندی

و استفاده از مبانی علم نشانه‌شناسی و تشریح آن در حوزه مصداق معماری استفاده شده‌است. در این پژوهش، هویت بخشی از طریق نشانه‌های فرهنگی در ورودی ایستگاه‌های مترو شهر تهران به دلایل؛ (۱) حداکثر ارتباط با مردم و مفصل ارتباطی با شهر؛ (۲) امکان ساماندهی، فارغ از الزامات سازه‌ای و تأسیساتی؛ (۳) تنها بخش رو زمینی در تمام ایستگاه‌ها؛ (۴) حضور عناصر طبیعی و (۵) بخشی از سیمای شهر، مورد بررسی قرار گرفته‌است. بر این اساس با تعریف سه سطح مواجهه با نشانه (نشانه‌ساز، نشانه‌دار، و نشانه‌گریز) به تحلیل ورودی ایستگاه‌ها در چهار بستر محیطی (زیستی، حیوانی، عقلانی، و معنایی) پرداخته شده‌است. ذکر این نکته ضروری است که، ملاک تشخیص متن (زیستی، حیوانی، عقلانی یا معنایی)، براساس میزان وزن بیشتر هر نیاز در متن بوده‌است. زیرا در هر متن هر چهار ساحت نیاز انسانی وجود داشته، اما آنچه که مورد نظر بوده، نیاز غالب بر هر زمینه است.

۱ مبانی نظری

انسانی‌کردن فضاهای شهری

دستیابی به حمل و نقل ایمن، راحت، سریع و نسبتاً ارزان، یکی از اهداف همیشگی جوامع انسانی طی دوران‌های مختلف بوده‌است (Edward, 1996, 12). پایانه‌ها و ایستگاه‌ها، به‌عنوان یکی از مهم‌ترین حوزه‌های استفاده از حمل‌ونقل ریلی به دلیل پیوستگی و تلفیق با فضاهای شهری و زندگی عمومی از اهمیت ویژه‌ای برخوردارند (Kittelson & Associates, 1999, 6). ایستگاه‌های مترو در فضاهای شهری به‌عنوان بخشی از فضاهای عمومی شهری، محلی برای برقراری تعاملات اجتماعی بوده و از این نظر حائز اهمیت است. بر این اساس ایستگاه‌های مترو بخش عمده‌ای از این رابطه را برعهده دارند (سلحشور، ۱۳۸۸، ۱۲). توجه مناسب به ویژگی‌ها و الزامات فضایی در ایستگاه‌های مترو می‌تواند در بالابردن آستانه عصبی و روانی کاربران در زمان بحران مؤثر باشد (مردمی و قمری، ۱۳۹۰).

جهانی‌شدن با رویکرد ایرانی-اسلامی

جریان‌های سنتی‌شدن، جهانی‌شدن و به‌دنبال آن شبکه‌ای‌شدن، تمام جوامع را دچار تحول کرده‌است (کاستلز، ۱۳۸۸). حال در مواجهه با این تحولات، جامعه ایران نه از قدرت اقتصادی و فناوریانه، بلکه از مایه و محتوای فرهنگی قوی‌تر و جذاب‌تر برای رواج فرهنگ خود برخوردار است. در واقع یک برخورد آزاد و اصیل (واقع‌گرایی نقادانه) موضع مناسب حال برای ایران است (کل محمدی، ۱۳۸۱). در این خصوص، معماری، به دلیل ارتباط مستقیم با زندگی عینی انسان‌ها، در مواجهه با پدیده جهانی‌شدن نقش مهمی را در تعمیق و یا تضعیف

نه ماده. در این پژوهش «دال» به‌عنوان صورت مادی نشانه، یعنی چیزی که بر ماده آمده و می‌توان دیده‌شود تلقی می‌گردد (همان، ۴۳). تقریباً هم‌زمان با سوسور «چارلز ساندرز پیرس»^۲ مطالعات خود را در باب نشانه‌شناسی، برخلاف الگوی سوسور که نشانه را به‌صورت یک جفت معرفی کرده بود، به‌صورت الگویی سه‌تایی ارائه کرد. تعاریف الگویی سه‌تایی پیرس این چنین است؛ (۱) نمود؛ شکلی که نشانه به‌خود می‌گیرد و لزوماً بر ماده نیامده‌است؛ (۲) تفسیر؛ ادراکی است که توسط نشانه به‌وجود می‌آید و به تفسیرگر نیاز ندارد؛ (۳) موضوع؛ چیزی که نشانه به آن ارجاع می‌دهد (چندلر، ۱۳۸۷، ۶۰). دیدگاه پیرس بر نوعی تکثرگرایی هستی‌شناختی، و دیدگاه اکو هم بر نوعی تکثرگرایی معرفت‌شناختی تکیه دارد (قائم‌نیا، ۱۳۸۹، ۵۲۷). سوسور نیز صرفاً به نشانه‌های زبانی پرداخته‌است و از این رو نشانه‌شناسی وی بیشتر صورت زبان‌شناسی به‌خود گرفته‌است (همان، ۴۶). در واقع آنچه که در حوزه نشانه‌شناسی معماری، صورت پذیرفته حصر در الگوهای دوتایی سوسور یا الگوی سه‌تایی پیرس و در مواردی شرح و بسط نظریات امبرتو اکو بوده‌است. به‌طور کلی اساس پژوهش‌های نشانه‌شناسی در معماری را می‌توان در جدول سه‌تایی سوسور که به‌کرات در پژوهش‌های مشابه (اسدیور، ۱۳۹۰؛ محمدی، ۱۳۹۲) صورت پذیرفته، نشان داد. در این پژوهش الگویی برای خواندن نشانه‌ها در معماری، از طریق بررسی مصادیق ارائه شده‌است. الگویی که شامل سه رویکرد غالب مواجهه با نشانه در معماری معاصر ایران است. الگوی نشانه‌ساز، نشانه‌دار و نشانه‌گریز که در ادامه پژوهش و در بخش رویکرد نظری، بدان پرداخته شده است.

از سویی دیگر، طراحی شهری با رفتارهای انسانی و بازخورد مخاطب در مواجهه با محیط سروکار دارد و کلیه رشته‌های نشانه‌شناسی در خواندن شهر سعی در تبیین هر چه بیشتر این رفتارها دارند. بنابراین دانش نشانه‌شناسی به‌عنوان ابزاری کارآمد و دقیق به تولید داده‌های کیفی از شهرها می‌پردازد. (جمالپور، ۱۳۸۴، ۴۶). در تحقیق جمالپور، آنچه که به‌عنوان رویکرد نشانه‌شناختی فرهنگی معرفی شده‌است، حصر در عادات و مرسومات در هر فرهنگ بوده‌است. با توجه به تفسیر کالبد مترو در متن و همچنین تفاوت بسترهای محیطی برای خواندن نشانه‌های فرهنگی هر ورودی، نتایج پژوهش ایشان قابلیت اساس قرارگرفتن برای تحلیل بر اساس نشانه‌شناسی در این پژوهش را نداشته‌است.

۱ روش پژوهش

در پژوهش حاضر با توجه به بررسی مصداق معماری و هویت بخشی از طریق نشانه‌های فرهنگی، از روش نشانه‌شناسی تحلیلی-تفسیری،

فرهنگ و هویت بازی می‌کند. از سویی دیگر، قرآن کریم همواره دعوت به تعقل و اندیشیدن می‌کند و از اصل تقلید در اندیشه و عقیده پرهیز می‌دهد (حکیمی، ۱۳۸۸، ۳). استفاده صحیح از صنعت و فناوری خواست قرآن است (جوادی آملی، ۱۳۷۵)

جهانی شدن و معماری منطقه ای

فناوری، در توسعه اقتصادی و اجتماعی، همواره یک وسیله ضروری بوده و خواهد بود (عباس پور، ۱۳۶۶). فناوری در بستر ارزش‌های جمعی جامعه می‌بالد و رشد می‌کند. بنابراین زمانی موفق خواهد بود که بتواند با زمینه‌های فرهنگی_ارزشی جامعه تناسب لازم را داشته باشد و از آنها بهره جوید (ایل، ۱۳۸۷، ۲۰۸). در واقع مسئولیت در برابر فناوری، در عین استفاده از مانی تمدن خودی و باز نمود آن در معماری معاصر از طریق رویه‌های عملی گوناگون می‌تواند موضوعات و چالش‌های مهمی از قبیل رابطه فرهنگ بومی و فرهنگ جهانی را به پاسخ‌های معمارانه نزدیک سازد. در این مقاله از آن به‌عنوان رویکرد «جهانی_بومی» نام برده شده است.

نشانه‌سازی، نشانه‌داری و نشانه‌گریزی

در این پژوهش شیوه‌های بهره‌گیری از نشانه‌ها در معماری معاصر ایران براساس سه سطح؛ (۱) نشانه‌ساز، (۲) نشانه‌دار و (۳) نشانه‌گریزی، تقسیم‌بندی شده است (جدول ۱). «نشانه‌ساز»، تولیدنشانه و تعریف‌سازی از نشانه‌ها را دنبال خواهد کرد. «نشانه‌دار» در واقع حفظ و بازنمایی نشانه در بستر زمانی و مکانی تعریف شده است. «نشانه‌گریزی»، رویکرد تحریف و انکار بهره‌گیری از نشانه‌ها بوده است.

متن و نشانه

هرمونتیک فلسفی در تحلیل به فهم خواننده توجه می‌کند و از ماهیت متعلق فهم (مانند متن) چشم می‌پوشد. ولی نشانه‌شناسی به ماهیت متعلق فهم و نشانه‌ها توجه می‌کند. از این رو، هرمونتیک ذهنیت‌گرا^{۱۱} و نشانه‌شناسی، عینیت‌گرا^{۱۲} است (قائم‌نیا، ۱۳۸۹، ۵۳). آنچه که در این

تحقیق از خواندن نشانه‌های فرهنگی دنبال شده، حاصل خوانش نشانه در متن است. در واقع تحلیل‌های نشانه‌شناختی از همان گام اول از نوع تحلیل متن است. یعنی نشانه‌شناس هرگز نمی‌تواند نشانه‌ای را در انزوا و منفک از متنی که نشانه در آن تحقق یافته بررسی کند (سجودی، ۱۳۸۸، ۲۰۹). بنابراین هر نشانه که از معماری سنتی ورودی برداشت شده، در متن موجود خوانده شده است. در واقع متن جنبه‌ی پدیداری دارد، یعنی در هر کنش ارتباط عینی با توجه به لایه‌های تشکیل دهنده آن که برخی متغیرند، شکل می‌گیرد و به همین دلیل باز است و نه بسته (همان، ۲۱۱). به طور کلی، متن بسته اطلاعات صرف و پیام را انتقال می‌دهد (Eco, 1990, 54-55). برای مثال متن ریاضی کاملاً بسته بوده و امکان تفسیرهای گوناگون را به خواننده نمی‌دهد. بنابراین آنچه که در این پژوهش مورد نظر نگارندگان است، مطالعه متن باز (بستر محیطی) و سپس خواندن نشانه است.

شخصیت‌های ممیطی (متن) مترو و مظاهر کالبدی (نشانه)

شاخصه‌های شخصیت ورودی مترو (متن)

بر اساس قاعده‌ای که با عنوان خوانش نشانه در متن، عنوان شد، ضرورت دسته بندی بستر شکل‌گیری ورودی ایستگاه‌های مترو در شهر تهران واضح شده است. آنچه که اساس دسته بندی متن قرار گرفته شیوه‌های ادراک محیط از سوی انسان است. در میانی ادراک، انسان شناسی اساس حکمت عملی است (نقره کار و همکاران، ۱۳۸۷). در این پژوهش با توجه به هویت شهر ایرانی- اسلامی، میانی انسان شناسی امام علی (ع) مورد نظر است. حضرت امیر در حدیث معروف خود چهار لایه انسان شناسی را معرفی کرده است (جوادی آملی، ۱۳۷۵). این لایه‌های انسان شناسی قابلیت تعمیم در تمامی ساحت‌های ادراک انسان را داشته است. بنابراین از طریق چهار لایه گیاهی،

جدول ۱. انواع شیوه‌های مواجهه با نشانه در معماری معاصر ایران.

انواع شیوه‌های مواجهه با نشانه در معماری معاصر ایران	تعریف	مصادق
نشانه‌سازی	تولید نشانه در جهت ارتقاء هویت	آرامگاه خیام نیشابوری
متضاد	تولید نشانه در جهت تضعیف هویت	مسجد امام رضا (ع) مشهد
نشانه‌داری	حفظ و داشتن نشانه	آرامگاه بوعلی سینا
نشانه‌گریزی	پرهیز از نشانه‌ها	پردیس سینمایی ملت

ویژگی‌های مظاهر کالبدی (نشانه)

ورودی در معماری ایرانی - اسلامی

شکل‌گیری ورودی به‌عنوان یکی از عناصر مهم و مؤثر در معرفی افکار و نظریات دوران مربوط به خود است. ورودی متناسب، هماهنگ، پیوسته با امکانات، اهداف عملکردی و تفکرات دوره مربوط به خود شکل می‌گیرد. به‌طور کلی در ساماندهی فضای ورودی در دوره‌های مختلف در ایران، باورهای مردم، ساختمایه ایدری یا بوم‌آورد دانش فن ساختمان، توجه به تناسبات و پرهیز از بیهودگی بسیار کارساز بوده‌است (سلطان زاده، ۱۳۷۳، ۷-۹). بر این اساس ویژگی‌های نشانه‌شناسی ورودی در معماری ایرانی - اسلامی را می‌توان با توجه به اهداف و مطالبات این پژوهش در جدول ۳ ارائه کرد.

ورودی مترو در معماری معاصر غرب

به اعتقاد «کریس ابل^۴»، منطقه‌گرایی در کشورهای در حال توسعه که حتی مطلوب‌ترین اشکال معماری فرهنگ محلی مطرود شده‌اند، موضوعی حیاتی به منظور بقاء فرهنگی ساکنان این کشورهاست. در واقع تلاش در جهت حفظ و ایجاد تداوم بین اشکال ساختمانی حال

حیوانی، عقلانی و روحانی به شناخت بستر شکل‌گیری هر یک از ایستگاه‌های مترو پرداخته شده است (جدول ۲). باید توجه داشت که، هر زمینه مشتمل بر جنبه‌های گوناگون انسانی، انسان - ساخت و طبیعی است (شولتز، ۱۳۸۸). در تحقیق حاضر، با توجه به بررسی کالبد مترو، جنبه‌های انسان - ساخت در هر چهار لایه مورد بررسی قرار گرفته‌است. جنبه‌های انسانی هر زمینه نیز با توجه به بررسی ورودی ایستگاه‌های مترو و ارتباط با شهر و مردم، مورد نظر بوده است. و در نهایت جنبه‌های طبیعی زمینه، بیشتر در بستر زیستی و تفریحی مورد نظر بوده، که به معنای عدم توجه به جنبه‌های طبیعی در بسترهای معنایی و عقلانی نبوده‌است. اگر روح مکان را عامل حیات بخشی و ماهیت مکان دانست (شولتز، ۱۳۸۸، ۹۱)، آنچه که معیار تشخیص روح مکان بوده، تشخیص نیاز غالب در هر زمینه بوده‌است. به‌عنوان مثال، در بستر متروی دانشگاه علم و صنعت، مجتمع‌های مسکونی، تجاری و اداری وجود دارد. از سویی مساجد و پارک‌های محلی نیز در محله دیده می‌شود. اما آنچه که سیمای غالب این زمینه را معرفی کرده، حضور دانشگاه علم و صنعت و نیاز عقلانی در بستر محله است.

جدول ۲. دسته بندی متن در ورودی ایستگاه‌های مترو شهر تهران بر اساس چهارگانه انسان شناسی امام علی (ع).

ساحت نیاز انسانی	متن پاسخده	کاربری‌های پاسخده	مصدق (معماری)	مصدق (ایستگاه مترو)
گیاهی	زیستی	مجتمع‌های مسکونی و اقامتی، محلات	شهرک اکباتان	اکباتان
حیوانی	تفریحی	پارک، بازار و مجتمع‌های تفریحی	پارک طالقانی، بازار تهران	شهید حقانی، ۱۵ خرداد
عقلانی	عقلانی	دانشگاه و مراکز علمی، فرهنگی	تئاتر شهر، دانشگاه علم و صنعت	ولی عصر (عج)، مترو دانشگاه علم و صنعت
الهی	معنایی	مساجد و مراکز مذهبی و معنوی	امامزاده صالح (ع)	تجربش

جدول ۳. ویژگی‌ها و نشانه‌های ورودی در معماری ایرانی - اسلامی^۳.

ویژگی	اصل	مصدق	نشانه	محتوا
نحوه دسترسی	سلسله مراتب	مسجد جامع کرمان	پایین نشستگی	تواضع
ظهور فناوری	فناوری پنهان	مسجد جامع یزد	کاربندی و مقرنس کاری	احترام
ساماندهی	عدم بیرون زدگی (فضای منفی)	مسجد امام اصفهان	عقب نشینی	دعوت‌کنندگی
تزئینات	تنزیه‌ی	مسجد شیخ لطف الله	کاربندی	احترام و دعوت‌کنندگی
فرم سردر	سکون	مسجد شیخ صفی الدین	تناسبات	دعوت‌کنندگی
مصالح	بوم آورد	بازار دزفول	آجر کاری	خلاقیت

ورودی ایستگاه مترو در ایران خواهد شد.

مطالعه مدل موجود (بررسی تطبیقی بازتاب نشانه در متن ایستگاه‌های متروی شهر تهران) نشانه‌ساز

ایستگاه مترو تجریش

به اعتقاد کارشناسان و مدیران شهری با افتتاح ایستگاه متروی تجریش، ترافیک مسیرهای منتهی به میدان‌های تجریش و قدس سبک‌تر می‌شود، و تعداد بیشتری از شهروندان مترو را جایگزین وسایل نقلیه شخصی می‌کنند. بنابراین ورودی و سردر ایستگاه بسیار مورد توجه عابران و مخاطبان خواهد بود. مترو تجریش در جوار امام‌زاده صالح(ع) و کاربری‌هایی که به‌واسطه حضور امام‌زاده صالح(ع) ایجاد شده، قرار گرفته‌است. همین قابلیت باعث شده تا محله و میدان تجریش به بستری فراتر از سطح محله‌ای مسکونی یا تفریحی تبدیل شود. براین اساس، مترو تجریش در متن معنایی قرار

با گذشته در مکانی مفروض به‌عنوان تلاشی در جهت بازگرداندن آن چیزی به معماری است که مدرنیسم اولیه از معماری حذف کرده‌است (ایل، ۱۳۸۷، ۳۰۱). مترو به‌عنوان کاربری اجتناب‌ناپذیر، در عرصه شکل‌گیری و ساماندهی آن تقابل سنت و تجدد وجود دارد. براین اساس با توجه به شناخت ورودی در عرصه معماری ایرانی-اسلامی، شناخت و مطالعه ورودی ایستگاه مترو در عرصه معماری معاصر غرب بسیار مورد توجه است. برای مثال، محل ورودی به شکل نشانه‌ای ثابت برای مردم در تمام شهرهای آلمان در آمده و با ترکیب رنگی و تناسب شکلی یکسان در همه جا، معرف کالبد ورودی مترو هستند، اما در شهر تهران، حجم بزرگ پله مسقف، نشانگر محل ورودی است (محمودی، ۱۳۷۹). در این راستا به شناخت نشانه‌های ورودی در ایستگاه مترو معماری معاصر غرب پرداخته شده‌است (جدول ۴). این شناخت از دستاوردهای معماری غرب، امکان را برای خواندن مطلوب نشانه‌ها میسر کرده‌است، زیرا عدم توجه به دستاوردهای پیرامون ساماندهی کالبد مترو، موجب شناختی یک‌سویه و جانب‌دارانه از وضع موجود

جدول ۴. ویژگی‌ها و نشانه‌های ورودی مترو در معماری معاصر غرب.

ویژگی	اصل	مصادق	نشانه	محتوا
نحوه دسترسی	دسترسی سریع	Metro Nunawading	ادغام در شهر	سرعت
ظهور فناوری	نمایاندن سازه	Metro T.G.W	سازه براساس آناتومی بدن انسان	حرکت
ساماندهی	بیرون‌زدگی (فضای مثبت)	Metro Nord park	کنسول‌های بلند	دعوت‌کنندگی
ترتیبات	تشبیهی	Metro Paris	نقوش گیاهی	احترام
فرم سردر	حرکت	Metro England- central	فرم سیال	سرعت
مصالح	نوآوری	Metro Cedar-University	پوشش نانو الیاف	پیشرو بودن

شکل ۱. ایستگاه مترو تجریش، نشانه‌سازی از طریق بی‌توجهی به ترتیبات تنزیهی و کارکرد پوشش‌های ایرانی.

جدول ۵. جمع‌بندی شیوه مواجهه با نشانه با توجه به متن در مترو تجریش.

ایستگاه مترو	متن (بستر)	شیوه مواجهه با نشانه	رویکرد	مصادق
تجریش	معنایی	نشانه سازی	معماری ایرانی-اسلامی	عدم بیرون‌زدگی، انواع پوشش ایرانی، تزئینات

شامل فعالیت‌های روزمره اقتصادی و اجتماعی نیز می‌شود. در متروی «شهید باقری» نشانه‌سازی از طریق نشانه‌های سنت، سعی در افزایش تعاملات اجتماعی را داشته است، که میزان مطلوبیت این راهکار را می‌توان مورد بررسی قرار داد. در بستر عقلانی، مانند «مترو ولی عصر (عج)»، تولید نشانه‌ها در متن با رویکرد به دستاوردهای تجدد، در جهت توسعه و پرورش ظرفیت‌های فکری و هنری شهر مورد نظر بوده است. در واقع نشانه‌سازی در بستری عقلانی، زمینه ساز تحرکات قشر علمی و فرهنگی هر جامعه خواهد شد. اما بی‌توجهی به نشانه‌های سنت نیز می‌تواند بستری در جهت گسست توده فرهنگی جامعه از بنیان‌های فکری و اعتقادی هر جامعه را فراهم آورد. این عدم توجه را می‌توان در مواردی همچون؛ استفاده بصر-محور از آب، عدم توجه به شرایط اقلیمی در پوشش بنا و بی‌توجهی به بافت موجود (تئاتر شهر)، بیان نمود (شکل ۲).

نشانه‌دار

ایستگاه مترو صادقیه

ایستگاه صادقیه در واقع آخرین ایستگاه خط ۲ مترو شهر تهران بوده است. بنابراین یکی از مجموعه‌های ایستگاهی محسوب شده و بستری فارغ از محله‌ای مسکونی بر آن تحمیل شده است. مترو

گرفته است (شکل ۱). رابط بین متن و زبان‌های دلالتی یک فرهنگ به واسطه متونی که از قبل وجود داشته‌اند، و هر یک نیز حاصل عملکرد متن با نشانه ماقبل خود بوده‌اند، دریافت می‌شوند و امکان تولید معنا می‌یابند (Culler, 1981, 141).

نشانه‌سازی در ورودی مترو تجریش با توجه به قرارگیری در متن معنایی، قابلیت توجه به اعتقادات و مسائل مذهبی را دارد. همین رویکرد نیز در ساماندهی ورودی مورد نظر بوده است. اما وضع موجود همسو با نشانه‌های ورودی معماری ایرانی-اسلامی و حتی معماری غرب نبوده است. استفاده نامتعارف از نشانه‌های فرهنگی به واسطه تولید نشانه در این ایستگاه را می‌توان در مواردی مانند؛ (۱) پوشش شیروانی و شیب‌دار با مصالح فلزی در راستای طولی ورودی؛ (۲) استفاده از چهار قوس بیز با چیدمان نزولی در سه جبهه شمالی، شرقی و غربی بنا با مصالحی سنگی؛ (۳) تزئینات مثلثی و کاملاً انتزاعی با چیدمان اتفاقی در تمامی سطوح مرتبط با فضای شهری، خلاصه کرد (شکل ۱).

در رویکرد نشانه‌ساز، میزان تأثیر نشانه‌های تجدد یا سنت در هر بستر متفاوت خواهد بود. در بستر زیستی نشانه‌سازی در افزایش خوانایی محله در بافت شهری مؤثر است. در مترو «تهرانپارس» از طریق نشانه‌های تجدد این هدف محقق شده است. بستر تفریحی

شکل ۲. ورودی مترو ولی عصر (عج)، حجم شفاف بیرون‌زده از حوض آب بدون کارکرد از نشانه‌های تجدد در طراحی سردر مترو در مجاورت با تئاتر شهر.

شکل ۳. ورودی ایستگاه مترو صادقیه، وجود نشانه‌هایی از سنت و تجدد در هماهنگی با بستر تفریحی مجموعه.

جدول ۶. جمع‌بندی شیوه مواجه شدن با نشانه با توجه به متن در مترو صادقیه.

ایستگاه مترو	متن (بستر)	شیوه مواجهه با نشانه	مصادیق
صادقیه	تفریحی	نشانه دار	نمایش فناوری، سازه عریان، قوس ایرانی، ورودی بیرون‌زده

رویکرد را می‌توان در ایستگاه‌های «شوش» و «ترمینال جنوب» نیز مشاهده کرد (شکل ۴). این درحالی است که برخی نکات حاصل از مشاهدات و تحقیقاتی که توسط «کریس ابل» صورت گرفته، نشان می‌دهد که معماری منطقه‌ای واقعی در فرآیندی خلاق با درهم‌تنیدگی باور فرهنگی، همراه با منطقه‌ای کردن مدل‌های وارداتی قرار دارد تا خلوص هویت‌ها و تکرار آنها (ابل، ۱۳۸۷، ۲۳۱). در رابطه با این شیوه هویت بخشی از طریق تکرار و تقلید فرمی از معماری گذشتگان و میزان مطلوبیت آن، باید متذکر شد، که حاصل این نگرش پیشینی، تکرار و تقلید ناآگاهانه و مهجور ماندن فرایندهای خلاقانه خواهد شد. به نظر می‌رسد خاطره انگیزی و توجه به خاطرات جمعی افراد در بستر زیستی، مهم‌ترین عامل در استفاده از نشانه خواهد بود. در واقع خاطره انگیز بودن مکان، نشانی از شایستگی محیط برای بروز رفتارهای اجتماعی است (مک اندرو، ۱۳۸۷، ۲۸۹). در متن عقلانی، و متن معنایی مانند «حرم مطهر»، ذکر عین به عین نشانه‌ها در متنی نو، به نظر نتیجه‌ای مطلوب نخواهد داشت. زیرا آنچه که با بستر فکری و الهی ارتباط برقرار می‌کند، فارغ از جنبه‌های تکرار شونده و حصری یک پدیده است.

نشانه‌گریز

ایستگاه مترو طرشت

امکان دید و دسترسی به ورودی ایستگاه با توجه به جانمایی و استقرار در جداره خیابان اصلی محله، قابلیت بسیاری در نمایاندن

صادقیه به‌عنوان ایستگاه تهران نیز خوانده شده و همچنین محل رفع نیازهای همچون خرید، سامانه دسترسی اتوبوس و تاکسی به اکثر مناطق تهران و مجتمع‌های تجاری و تفریحی است. بر این اساس مترو صادقیه در متن تفریحی جای گرفته است (شکل ۳).

سردر بیرون‌زده، سازه نمایان و استفاده از مصالح نو، نشانه‌های تجدد در سردر اصلی مترو صادقیه است. همانطور که گفته شد، در این پژوهش سعی در خوانش نشانه در بستر متن شده است. در واقع متن فرآورده‌ای بسته نیست که حدود مشخص و قطعی دارد، بلکه فرایندی باز است که می‌تواند حدود خود را پیوسته باز تعریف کند (سجودی، ۱۳۸۸، ۲۱۲). با چنین دیدگاهی، می‌توان استفاده از نشانه در متن جدید را توجیه کرد. اما این امکان فقط از طریق خواندن نشانه در متن جدید حاصل خواهد شد. در این مصادیق، قوس ایرانی تنها نشانه از معماری ایرانی-اسلامی بوده و مبین رویکردی نشانه‌دار است. قوس سردر، به سامانه‌های سازه‌ای، عملکردی، زیباشناسی و انسانی بنا توجه داشته است. از سویی دیگر با توجه به متن تفریحی، استفاده از نشانه‌های تجدد در جهت تعریف متن، در تضاد با رویکرد هویت بخشی از طریق نشانه‌های فرهنگی نبوده است.

اما همین نوع مواجهه در بستری دیگر متفاوت خواهد بود. در ایستگاه مترو «پیروزی»، بواسطه استفاده از قوس نیم دایره سعی در بومی‌سازی سردر بنا شده است. اما با نادیده گرفتن سامانه‌های کارکردی، انسانی و ساختاری، باعث تضعیف این نشانه فرهنگی شده است. همین

شکل ۴. ورودی ایستگاه مترو پیروزی، ترمینال جنوب و شوش، نگرش حصری به نشانه‌های معماری ایرانی-اسلامی.

بی‌معیاری در نظر، منجر به ایجاد و زمینه را برای کثرت‌گرایی و بی‌هدفی در عمل را منجر شده است (نقره کار و همکاران، ۱۳۸۷). اجزاء بی‌هویت باعث شکل‌گیری شهری بی‌هویت شده‌است. گذشته از این عملکردهای شهری می‌توانند معرف هویت فضای شهری شوند، فرهنگی که تعریف‌کننده و مشخص‌کننده هر عملکرد خاص است و در تعریف و تحدید هویت آن فضا نقشی شایان توجه ایفا نماید (نقی‌زاده، ۱۳۸۶، ۱۹۱). بنابراین با توجه به هویت شهر ایرانی-اسلامی و کارکرد نشانه‌ها در تجلی ویژگی‌های شهر مطلوب و همچنین متن موجود، این ورودی در حوزه ورودی‌های نشانه‌گیز قرار خواهد گرفت.

به نظر می‌رسد نشانه‌گیز بودن در بسترهای مشابه مترو طرشت، مانند مترو «سرسبز»، امکان را برای ساکنین در جهت معرفی کردن محله با ورودی مترو، ایجاد فضایی اجتماع‌پذیر با حضور طبیعت و روح زندگی، فراهم نیاورده‌است. در بستری تفریحی مانند مترو «شهید حقانی»، عدم ارتباط با متن از طریق نشانه‌گیزی، امکانی برای بی‌هویتی ورودی مترو ایجاد کرده است. عدم توجه به ابعاد اندیشه‌ای و فکری در متروهایی چون «دانشگاه شریف» از طریق نشانه‌گیزی

و معرفی ایستگاه از طریق نشانه‌های شهری را داراست (شکل ۵). ایستگاه طرشت در بستری قرار گرفته که به دلیل عدم وجود مراکز مورد توجه علمی، الهی و حتی تفریحی، جنبه‌های زیستی آن بر دیگر ساحت‌های شناخت زمینه، غالب بوده‌است (شکل ۵). با توجه به متن موجود (بستر زیستی) خواندن نشانه در ورودی ایستگاه معطوف به نشانه‌هایی خواهد بود که، فارغ از ساختارهای معنایی، عقلانی و تفریحی انسان است. اما توجه به نیازهای تفریحی نیز در محیط‌های مسکونی مورد نظر است، و نیازهای عقلانی و الهی کم‌رنگ‌تر و معطوف به مراکز علمی و مذهبی خواهد بود. این در حالی است که توجه بیشتر به نیازهای زیستی در مراکز مسکونی به عنوان عدم توجه به دیگر ساحت‌های انسانی نبوده‌است. ایستگاه مترو طرشت یکی از نمونه ورودی ایستگاه‌هایی است که با توجه به مصادیقی همچون؛ (۱) دسترسی سریع و بدون سلسله مراتب؛ (۲) فناوری نمایان و (۳) عدم تزئینات؛ نسبت به نشانه‌های فرهنگی ورودی، در معماری ایرانی-اسلامی بی تفاوت بوده، و رویکرد مثبتی در ارائه ویژگی‌های شکلی ورودی در معماری معاصر غرب بروز داده‌است (شکل ۵).

شکل ۵. ایستگاه مترو طرشت و مصلی، بی‌معیاری در نظر و کثرت‌گرایی در عمل، حاصل رویکرد نشانه‌گیز در طراحی ایستگاه مترو شهر تهران.

جدول ۷. جمع‌بندی شیوه مواجه شدن با نشانه با توجه به متن در مترو پرشت.

ایستگاه مترو	متن (بستر)	شیوه مواجه با نشانه	رویکرد	مصدق
پرشت	زیستی	نشانه گریز	گریز از نشانه‌های معماری ایرانی-اسلامی	سازه عریان، عدم سلسله مراتب

وجود دارد. اما آنچه که در بروز نشانه مؤثر بوده، شناخت ساحت غالب بر هر متن است. با چنین رویکردی می‌توان گفت که، رویکرد «نشانه‌سازی» مطلوب‌ترین شیوه مواجه با نشانه است. اما باید توجه داشت که، میزان مطلوبیت رویکرد نشانه‌ساز از بستر زیستی تا بستر معنایی با سیری صعودی روبه‌رو خواهد بود. در واقع نشانه با معنا ارتباطی تنگاتنگ داشته و در مواجهه با هر متن جدید، رویکرد نشانه‌سازی از حصر در تقلید ناآگاهانه و گریز از هویت جلوگیری خواهد کرد. این در حالی است که نشانه‌سازی با رویکرد به سنت، بر اساس فرایندی خلاقانه و اجتهاد در مظاهر تجدد مؤثرترین راهکار در وضعیت کنونی سیمای شهر ایرانی-اسلامی بوده است. «نشانه‌داری» در سطح بعدی از شیوه‌های مواجه با نشانه، در جهت بازیابی هویت است. در رویکرد نشانه‌دار، میزان استفاده از آن در هر چهار بستر متغیر است. اما باید توجه داشت که هر چه از بستری معنایی به سمت بستری زیستی حرکت شود، بر خوانایی نشانه‌ها افزوده شده و نشانه‌داری موجه‌تر است. نشانه‌داری، در بستری زیستی موجب خوانایی محلات، مجتمع‌های مسکونی و حتی مسیرهای ارتباطی

به چشم خورده است. در متن معنایی مانند مترو «مصلی» نیز باید توجه داشت که، نشانه توأم با معنا بوده (سجودی، ۱۳۸۳، ۳۱)، و گریز از آن راهبردی ناموفق بوده است (شکل ۵).

نتیجه‌گیری

به‌طور کلی در رابطه با اهمیت نشانه‌های فرهنگی در حفظ هویت و همچنین جایگاه هویت در ساماندهی به شهر ایرانی-اسلامی این چنین می‌توان بیان کرد. استفاده از نشانه‌هایی که انعکاس‌دهنده فرهنگ و اعتقادات ساکنان شهرها باشند، روشی امکان‌پذیر و در عین حال کم‌هزینه و سودمند است. در واقع نشانه‌ها به‌عنوان ابزارهایی قدرتمند در تعدیل روحیه اجتماعی، دگرگونی سبک زندگی و سازمان‌یابی فضاها، مورد استفاده قرار می‌گیرند. در این پژوهش نیز شیوه‌های مواجه با نشانه، با توجه به متن در هر یک از ایستگاه‌ها دسته‌بندی شده است (جدول ۸). نتایج پژوهش نشان می‌دهد، در بررسی هر زمینه امکان حضور هر چهار ساحت متن‌شناسی شامل؛ زیستی، تفریحی، عقلانی و معنایی

جدول ۸. جمع‌بندی شیوه‌های هویت‌بخشی از طریق نشانه‌های فرهنگی در ورودی ایستگاه‌های موجود مترو شهر تهران.

متن	رویکرد	نشانه ساز	نتیجه (نظری)	نشانه دار	نتیجه(نظری)	نشانه گریز	نتیجه(نظری)
معنایی	سنت	تجریش	مطلوب	حرم مطهر	قابل قبول	مصلی	نامطلوب
	تجدد	-	-	-	-	-	-
عقلانی	سنت	-	مطلوب	-	قابل قبول	دانشگاه امام علی(ع)	نامطلوب
	تجدد	ولی عصر(عج)	-	دانشگاه شریف	-	-	-
تفریحی	سنت	شهید باقری	قابل قبول	ترمینال جنوب، شوش	مطلوب	حقانی، ۱۵ خرداد	نامطلوب
	تجدد	حسن آباد	-	صادقیه	-	-	-
زیستی	سنت	-	نا مطلوب	-	مطلوب	سرسبز، پرشت	قابل قبول
	تجدد	تهرانپارس	-	پیروزی	-	-	-

هویت معماری؛ تبیین معنای هویت در دوره‌های پیشامدرن، مدرن و فرامدرن، هویت شهر، ۵(۷)، ۱۱۳-۱۲۳.

۶. جمال پور، بیتا. (۱۳۸۴). به کارگیری نشانه‌شناسی در شهرسازی. هنرهای زیبا، ۵۴-۴۵.

۷. جوادی آملی، عبدالله. (۱۳۷۵). بنیان مرصوص امام خمینی(ره). قم: اسرار.

۸. چندلر، دانیل. (۱۳۸۷). مبانی نشانه‌شناسی. (مهدی پارسا، مترجم زیر نظر فرزانه سجودی). تهران: سوره مهر.

۹. حبیب، فرح؛ نادری، سید مجید؛ و فروزانگهر، حمیده. (۱۳۸۷). پرسمان تبعی در گفت‌وگو کالبد شهر و هویت. هویت شهر، ۲(۳)، ۱۳-۲۳.

۱۰. حجت، عیسی. (۱۳۸۴). هویت انسان ساز، انسان هویت پرداز (تاملی در رابطه هویت و معماری). هنرهای زیبا، ۲۴(۲)، ۵۵-۶۲.

۱۱. حکیمی، محمد رضا. (۱۳۸۸). دانش مسلمین. تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامی.

۱۲. خان محمدی، علی اکبر. (۱۳۷۴). معماری دیگر. صفة، ۵(۶۴-۶۷).

۱۳. رحیم‌یون، علی اصغر. (۱۳۹۰). هویت بخشی به شهر از طریق بهره‌گیری از عناصر طبیعی. هویت شهر، ۵(۹)، ۹۳-۱۰۴.

۱۴. سجودی، فرزانه. (۱۳۸۳). نشانه‌شناسی کاربردی. (چاپ دوم). تهران: قصه.

۱۵. سجودی، فرزانه. (۱۳۸۸). نشانه‌شناسی: نظریه و عمل. (چاپ اول). تهران: علم.

۱۶. سلحشور، نیما. (۱۳۸۸). طراحی معماری ایستگاه‌های قطار شهری. تهران: کارور.

۱۷. سلطان زاده، حسین. (۱۳۷۲). فضاهای ورودی در معماری سنتی ایران. تهران: شهرداری تهران.

۱۸. شولتز، کریستین نوربرگ. (۱۳۸۸). روح مکان؛ به سوی پدیدارشناسی معماری. (محمد رضا شیرازی). تهران: رخ داد نو. (نشر اثر اصلی ۱۹۸۰).

۱۹. صابری فر، رستم. (۱۳۸۰). نقش نشانه‌ها، الگوها و ساختار فیزیکی شهر در تعالی فرهنگی. شهود، ۷(۶)، ۱۶۳-۱۶۷.

۲۰. عباس پور، مجید. (۱۳۶۶). تکنولوژی و جهان امروز. تهران: صدرا.

۲۱. قائمی نیا، علیرضا. (۱۳۸۹). بیولوژی نص: نشانه‌شناسی و تفسیر قرآن. (چاپ اول). تهران: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.

۲۲. کاستلز، مانوئل. (۱۳۸۸). عصر اطلاعات: اقتصاد، جامعه و فرهنگ (قدرت هویت). (چاووشیان، مترجم). تهران: طرح نو.

۲۳. کریمیان، حسن. (۱۳۸۹). نمادهای فرهنگی در مناظر شهری؛ بیان معنا، حس هویت و آرامش روحی. پژوهش‌های جغرافیایی انسانی، ۴۷(۲)، ۱۱۹-۱۳۲.

۲۴. گل محمدی، احمد. (۱۳۸۱). جهانی شدن، فرهنگ، هویت. تهران: نی.

۲۵. لینچ، کوین. (۱۳۷۱). سیمای شهر. (منوچهر مزینبی، مترجم). تهران: دانشگاه تهران. (نشر اثر اصلی ۱۹۶۰).

۲۶. محمدی، مریم. (۱۳۹۲). تدوین امور رمزگذاری در منظر شهری پایدار فرهنگی با بهره‌گیری از رویکرد نشانه‌شناسی. پایان نامه دکتری، دانشگاه علم و صنعت، دانشکده معماری و شهرسازی، تهران.

۲۷. محمودی، محمدمهدی. (۱۳۷۹). تدوین ضوابط و معیارهای فضاهای

در شهر خواهد شد. رویکرد «نشانه‌گریز» نیز با گفتمانی همچون هویت شکل‌پذیر آزاد و بی‌معیاری همراه شده است. در این رویکرد میزان تأثیر نشانه‌های سنت یا تجدد نیز بسیار کم‌رنگ و قابل چشم‌پوشی است. همچنین، تنها در بستر زیستی می‌توان آن را قابل توجیه بیان نمود. زیرا بازنمایی، حفظ و اشاعه هویت هر منطقه از طریق انتقال معنا و صورت متن میسر بوده، که در رویکرد نشانه‌گریز، راهکاری جزء عدم توجه به زمینه مورد نظر نبوده است. به‌طور کلی آنچه که به‌عنوان راهکارهای پژوهش مورد نظر است، شامل: ۱) شناخت متن به‌عنوان بستر تولید، بازنمایی و یا گریز از نشانه؛ ۲) شناخت لایه‌های متن، و تشخیص متن غالب بر زمینه؛ و ۳) انتخاب شیوه مطلوب مواجه با نشانه بر اساس مطالعه متن بوده است. با توجه به بازخوانی متن، می‌توان گفت که برای هر ورودی ایستگاه مترو قابلیت مطلوبی در جهت بازنمایی هویت شهر ایرانی-اسلامی وجود دارد.

پی‌نوشت‌ها

1. Expression of Mean
2. Sense of Identity
3. Umberto Eco
4. Ferdinand De Saussure
5. Signifiant
6. Signifie
7. Charles. S. Peirce
8. Representamen
9. Interpretant
10. Object
11. Subjective
12. Objective
۱۳. این جدول بر گرفته از مطالعات سلطان زاده در کتاب زیر است. سلطان زاده، حسین. (۱۳۹۰). فضاهای ورودی در معماری سنتی ایران. تهران: دفتر پژوهش‌های فرهنگی.
14. Chris Abel

فهرست مراجع

۱. ابل، کریس. (۱۳۸۷). معماری و هویت. (فرح حبیب، مترجم). (چاپ اول). تهران: دانشگاه آزاد اسلامی. (نشر اثر اصلی ۱۹۹۷).
۲. اسد پور، علی. (۱۳۹۰). تحلیل نشانه شناختی مرکز اسناد و کتابخانه ملی فارس. ایوان هنر، ۱(۱)، ۵-۹.
۳. اعتصام، ایرج؛ اسلامی، سید غلامرضا؛ و بلیان اصل، لیدا. (۱۳۹۰). نقش فضای بینابین در هویت بخشی به گستره فضایی بافت‌های تاریخی ایران. هویت شهر، ۵(۸)، ۵۹-۷۱.
۴. اولسون. (۱۳۷۷). رسانه‌ها و نشانه‌ها. (محبوبه مهاجر، مترجم). (چاپ اول). تهران: سروش. (نشر اثر اصلی ۱۹۹۸).
۵. بمانیان، محمد رضا؛ مهدوی نژاد، محمد جواد؛ و خاکسار، ندا. (۱۳۸۹).

33. Culler, J. (1981). *The Pursuit of Signs*. London: Rutledge.
34. Eco, U. (1979). *A Theory of Semiotics*. Bloomington: Indiana Press.
35. Eco, U. (1990). *The Limits of Interpretation*. Bloomington: Indiana Press.
36. Edwards, B. (1996). *New Approaches to Railway Architecture*. Taylor & Francis.
37. Kittelson, D., Paul, R., & Blume, K.. (1999). *Transit Capacity and Quality of Service Manual*. Washington, DC: Kittelson & Associates, Ink.
- شهری مجاور ایستگاه‌های مترو. تهران: معاونت پژوهشی دانشگاه تهران. ۲۸. مردمی، کریم؛ و قمری، حسام. (۱۳۹۰). الزامات معماری تأثیرگذار در اجتماع‌پذیری فضای ایستگاه‌های مترو، مدیریت شهری، (۲۷)، ۳۱-۴۰.
۲۹. مک اندرو، فرانسیس تی. (۱۳۸۷). روان‌شناسی محیط. (غلامرضا محمودی، مترجم). (چاپ اول). تهران: زریاف اصل.
۳۰. نقره کار، عبدالحمید؛ حمزه نژاد، مهدی؛ و رنجبر کرمانی، علی محمد. (۱۳۸۷). درآمدی بر هویت اسلامی در معماری و شهرسازی. (چاپ اول). تهران: وزارت مسکن و شهرسازی.
۳۱. نقی زاده، محمد. (۱۳۸۶). ادراک زیبایی و هویت شهر (در پرتو تفکر اسلامی). (چاپ اول). اصفهان: سازمان فرهنگی تفریحی شهرداری اصفهان.
32. Barthes, R. (1997). *Image-Music-Text*. London: Fontana.

Archive of SID